

ALTYAPI SPORCULARININ AHLAKİ KARAR ALMA TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Investigation of Moral Decision Making Attitudes of Young Athletes

Atakan ÇAĞLAYAN*

İstanbul Gedik Üniversitesi, atakancaglayan@hotmail.com

Nurper ÖZBAR

Düzce Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, nurperozbar@duzce.edu.tr

Muhsin DURAN

Dicle Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, muhsinduran80@gmail.com

Oğuzhan TARAĞCI

Düzce Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi

ÖZ

Bu makale, alt yapı sporcularının ahlaki karar alma tutumlarının incelenmesi amacına odaklanmıştır. Araştırmada araştırmacılar tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ve Lee, Whitehead ve Ntoumanis (2007) geliştirdiği, Gürpınar (2014) Türkçeye uyarlamasını yaptığı “Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği” (Attitudes to Moral Decision-making in Youth Sport Questionnaire – AMDYSQ) kullanılmıştır. Katılımcıların ahlaki karar alma tutumları, yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, branş, sporcu lisans yılı, sınıf ve kulüp değişkenleri açısından karşılaştırılmıştır. Araştırmanın evrenini Düzce ve İstanbul İllerinde Düzce Belediye Spor, Düzce 1907, Vakıfbank ve Ekol Spor kulüplerinin 10-15 yaş grubu sporcuları oluştururken, örneklemini ise, yine bu evren içinden araştırmaya gönüllü olarak katılan 92’si kadın, 49’u erkek sporcu olmak üzere genel toplamda 141 alt yapı sporcusu oluşturmaktadır. Katılımcılardan elde edilen veri analizleri istatistik paket programı (SPSS) ile yapılmıştır. Karşılaştırmalı istatistikler için Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Tüm değişkenlerin ortalama ve standart sapma değerleri tanımlayıcı istatistik ile belirlenmiştir. Araştırmanın katılımcılarından elde edilen bulgulara göre, voleybol altyapı sporcularının, futbol ve basketbola göre daha az hileyi benimsedikleri ve yarışma severliği benimsedikleri söylenebilir. Hileyi benimsemek ve yarışma severliği benimsemek ahlaki karar alma tutumları p değerleri 0,05 ten küçük olduğuna göre branşlar arasında anlamlı bir fark vardır. Altyapı sporcuları arasında adilce kazanmayı korumak ve yarışma severliği benimsemek tutumları için anlamlılık düzeyleri ($p < 0,022-0,019$) 0,05 ten küçük olduğu için anlamlı bir fark vardır. Yarışma severliği tutumu için 0-2000 gelir düzeyi ortalaması yüksektir. Adilce kazanmayı korumak tutumu ise 3000-4000 gelir düzeyi ortalaması diğerlerine göre daha yüksektir ve anlamlı farklılık vardır. Sonuç olarak alt yapı sporcularının ahlaki karar alma tutumları ile demografik değişkenleri arasında genel anlamda, anlamlı farklılıklara rastlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Spor, Ahlak, Karar Alma, Fair Play

* Sorumlu Yazar.

ABSTRACT

The aim of this study is to reveal the status of sport ethics in young soccer players by applying moral decision-making scale to the athletes at the youth sports. And also, is to help how to reach more well-behaved, respectable, ethical, gentleman and fair play structure by putting forward attitudes of young soccer players who effected by sport ethics. As a data collection tool, Lee, Whitehead and Ntoumanis (2007) "Athletes Moral Decision-Making in Youth Sport Questionnaire (AMDYSQ)" was used which was developed to measure moral decision-making attitudes of athletes. The adaptation of the scale to the Turkish was done by Gürpınar (2014). The original scale is a 5-point Likert-type scale with 9 items and 3 sub-dimensions. The universe of the research consists of young athletes of limited 10-15 age group of in Düzce and İstanbul and the sample is composed of 141 athletes voluntarily participating in the research from this universe. The relationship between attitudes of moral decision making of young athletes and socio-demographic characteristics such as age, gender, income level, undergraduate year, class, branch and clubs was analyzed by Kruskal-Wallis test in the research. The analysis of the obtained data is given in tabular form in the findings. Volleyball infrastructure athletes, football and basketball, and less than the adoption of competition adopted the adoption of less. Adopting cheats and adopting competition love moral decision making attitudes p values are less than 0.05 there is a significant difference between branches. There is a meaningful difference for the attitudes of the athletes to maintain fair competition and to adopt the competition. 0-2000 income level average for competition favors is high. While the attitude of maintaining fair win is 3000-4000, the average of income level is higher than the others and there is a significant difference. As a result, there are significant differences between the moral decision-making attitudes of the young athletes and their demographic variables.

Keywords: Sports, Morality, Decision Making, Fair Play

GİRİŞ

Spor kelimesi Latince “dağıtmak, birbirinden ayırmak” anlamına gelen disportare ya da deportare kelimesinden, 17. yüzyıldan sonra günümüzde ilk hecesi atılarak "SPORT" kelime biçimine dönüştüğü araştırmacılar tarafından öne sürülmektedir. Bu kelime Latincenin etkisi altında kalan tüm dillerde, dinlenme, eğlenme, hoş vakit geçirmek için yapılan faaliyetleri belirtmek için kullanılmaya başlanmış ve süreç içerisinde yarışma, kazanma ve üstün gelme çabası için yapılan her türlü bedensel faaliyetleri simge eden bir kavram haline gelmiştir (Doğal, 2007; Balçıkanlı, 2009). Genel anlamı ile spor bireyin fiziksel etkinlik ve psikomotor becerilerini, zihinsel, psikolojik ve sosyal yeteneklerini geliştiren ve bu yeteneklerini belirli normlar içinde kullanmasını amaç edinen eğitsel ve eğlendirici olan faaliyetler bütünüdür (İnal, 2003; Adiloğulları, 2008). Müsabakalarda sporu yapanlar olduğu kadar izleyenlerin de zevk ve heyecan gibi ihtiyaçlarını doyumakta olan spor, bireyleri ruhsal açıdan birbirine bağlayan bir nitelik taşımaktadır.

Sosyal bir olgu olan spor, her zaman bazı ihtiyaçları açığa çıkarır. Bunlar; takdir

edilmek, sevilme, saygınlık kazanmak ve her an kazanma isteğidir (Ekici ve Ark. 2016). Çoğunlukla yarışma biçiminde ortaya çıkan planlı, bedensel hareketler bütünü olan spor, egzersiz yaşamında performansın artırılmasına, kişiliğin gelişmesine ve bireyin sosyalleşmesine de katkı sağlamaktadır (Özer, 1990; Doğal, 2007).

Alt yapı sporcuları bilindiği üzere sporun temel insan kaynağını oluşturmaktadır. Günümüzde birçok branşın altyapısı bulunmaktadır. Özellikle ulusal ve uluslararası spor organizasyonlarında ve profesyonel liglerde elde edilen başarılar ya da başarısızlıklar altyapıyla ilişkilendirilmektedir. Bunun en belirgin örneği ise futbolda görülmektedir.

Örneğin profesyonel liglerin altyapısı olarak değerlendirilebilecek amatör futbol liglerinde amatör bağlamının da eleştiri konusu olan yaş kontenjan kuralına getirilen eleştiriler de bu kuralın altyapıdan yetişmiş, takımıyla uzun yıllar çalışmış ve 25 yaşından sonra artık tecrübeli olarak nitelendirilebilecek sporcuların takım kadrosuna girebilme, takımda oynayabilme, hatta futbola devam edebilme şansını azalttığı yönündedir. (Zelyurt ve Ataçoğu, 2016). Bu şekilde bir eşitsizliğe maruz kalınması ise hem takım içinde hem de müsabakalar esnasında spor ahlakı ve fair play kavramlarını ilgilendiren bir takım sorunlara da yol açabilmektedir. Amatör futbol ligleri günümüzde her ne kadar gizli profesyonellik içeren bir çalışma alanı (Zelyurt ve Ataçoğu, 2014) olarak karşımıza çıksa da amatör liglerin bir işlevi de spor yoluyla gençlere toplumsal değerleri ve ahlak kurallarını aktarabilmektir.

Ahlak Huy, hulk sözcüğünün çoğulu olup, seciye, din, tabiat, insanın iç ve dış dünyasını anlatan bir kavramdır. Bu bağlamda ahlak; insanın iyi ve kötü olarak ayrılmasına yol açan manevi nitelikleri, huyları ve bunların tesiriyle ortaya koyduğu iradeli davranışlardır (Erdem ve Kılıç, 1996; Erdem, 2003).

Bu tanımlamalardan hareketle ahlakı; 1-Genel anlamda mutlak olarak iyi olduğu düşünülen ya da belli bir yaşam biçiminden kaynaklanan davranış kuralları bütünü; 2-Ahlaklılık anlamında, bir kimsenin iyi niyetlerini ya da kişiliğini ifade eden tutum ve davranışların tümü, huy. 3-İnsanların kendisine göre yaşadıkları, kendilerine kılavuz aldıkları prensipler bütünü ya da normlar toplamı; insanın başka canlılarla ifade edilmiş kurallara göre gerçekleşen ilişkiler bütünü, insanın söz konusu ilişkileriyle bu varlıklara yönelen davranışlarını tertipleyip anlamlandıran norm, ilke, kural ve değerler toplamı olarak açıklanabilir (Cevizci, 2000).

Fair, oyunu düzenleyen kuralların üstünde bulunan fakat oyuna ilişkin ve onun güzellik parıltısından doğan bir kuraldır. Fair, oyun kuralları içinde kavranamayan fakat bireyin oyun yapanları göz önünde bulundurup onları bir gereksinme, bir onur olarak duyup kabul ettiği sözcüklerle dile getirilemeyen fakat orada bütün oldukları koşullarda eşit olma isteğidir (Erdemli, 1996).

Fair Play, sporcuların müsabakalar esnasında, güçleşen koşullar altında dahi kurallara sabırla, tutarlı ve bilinçli olarak uymaları, fırsat eşitliğini bozmamak gerekçesiyle haksız avantajları kabullenmemeleri, rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmaya

kalkışmamaları, rakibi düşman değil, oyunun gerçekleşmesini sağlayan, eşdeğer haklara sahip birey ve partner olarak görmeleri ve değer vermeleri çabalarında kendini göstermektedir (Yıldıran, 2002).

Bu bağlamda, Fair Play'i kurallara ilişkin sportif erdem (formel) ve yaşama ilkesi olarak sportif erdem (informal) olarak iki özelliği ön plana çıkarmaktadır (Erdemli, 1992). Formel Fair Play, zorunlu hükümler içeren oyun kurallarını kabullenme ve bu kurallara kesin olarak uyma ile kısıtlyken, informel Fair Play, yaptırımlara zorunlu tutulmayan, aksine sporda kuralların talep ettiği ötesinde, sporcunun rakibi ile eşit şartlarda yarışma isteğini, rakibin maruz kalacağı haksız durumları önlemek için gösterilen çabayı, kendi yarar ve yargısına uygun olmasa bile hakem kararlarına saygı göstermeyi, aleyhine de olsa hakemlerin doğru karar almalarına yardımcı olmayı, galibiyet ya da mağlubiyette ölçülü davranmayı esas almaktadır (Yıldıran, 2002).

Son olarak sporda "Fair Play ve Ahlak" ilişkisini ele alacak olursak; ahlak, insanların toplum içindeki davranışlarını, birbirleri ile ilişkilerini düzenlemek gerekçesiyle kabul edilmiş kurallar olarak ifade edilebilir. Bu kurallar genellikle yazılı olmayıp, hukuk düzeninden bu yönüyle ayrılır; ama ahlak ve hukuk yine de zaman zaman özdeşleşen, toplumun uyduğu kurallardır. Bu bakımdan, sporcularında uyması gereken kuralların başında ahlak ve yanında dürüstlük, Fair Play'in temelinde yatmaktadır (Durusoy, 1991)

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada alt yapı sporcularının ahlaki karar alma tutumlarını belirlemek amacıyla ilişkisel araştırma modeline göre, ölçek yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın Evreni Ve Örneklemi

Düzce ve İstanbul İllerinde Düzce Belediye Spor, Düzce 1907, Vakıfbank ve Ekol Spor kulüplerinin 10-15 yaş grubu ile sınırlı alt yapı sporcuları oluştururken, örneklemi ise yine bu evren içinden araştırmaya gönüllü olarak katılan 141 sporcu oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada kullanılan anket formu 3 farklı spor dalına ait altyapı sporcularına sorulan 9 soru ve demografik sorulardan oluşmaktadır. Ankette altyapı sporcularının oyun esnasında ne kadar ahlaki tutumlar ortaya koyduklarını tespit etmek için yapılmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak Lee, Whitehead ve Ntoumanis (2007) tarafından sporcuların ahlaki karar alma tutumlarını ölçmek üzere geliştirilen "Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği" (Attitudes to Moral Decision-making in Youth Sport Questionnaire - AMDYSQ) kullanılmıştır. Ölçeğin Türk kültürüne uyarlaması Gürpınar (2014) tarafından yapılmıştır. Orijinal ölçek 9 maddeli ve 3 alt boyutlu ve Kesinlikle Katılmıyorum (1) ve Kesinlikle Katılıyorum (5) arasında puanlanan 5'li likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin alt boyutlarını yarışma severliği benimsemek (örn: Bazen rakibimi tahrik etmeye

çalışırım.), hileyi benimsemek (örn: Kazanmama yardımcı olacağını düşünürsem hile yaparım.) ve adilce kazanmayı korumak (örn: Kazanmak ve kaybetmek hayatın bir parçasıdır.) oluşturmaktadır. Hile “haksız avantaj elde etmek için kuralları çiğnemek ve yakalanmamak” anlamına gelir (Loland, 1998). Yarışma severlik ise “istenilen amaca ulaşmak için şüpheli ve olası tüm yöntemleri yakalanmadan kullanmak ve kuralların sınırlarını zorlamak” olarak tarif edilmiştir (Lumpkin et.al., 2003). Ahlaki karar alma tutumlarını ölçmeye yönelik maddelerden 6 adedi olumsuz (1, 2, 4, 5, 6 ve 8. maddeler) ve 3 adedi de olumlu (3, 7 ve 9. maddeler) anlam taşımaktadır.

Olumlu maddeler puanlanırken “Kesinlikle katılıyorum” yanıtı “5” ile ve “Kesinlikle katılmıyorum” yanıtı ise “1” ile puanlanmaktadır. Olumsuz maddelerin puanlanmasında da “Kesinlikle katılmıyorum” yanıtı “5” ile “Kesinlikle katılıyorum” yanıtı da “1” ile puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, sporcu öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarının daha olumlu; düşük puanların ise daha olumsuz olduğu anlamına gelmektedir. Anketlerde yer alan Likert tipi soruların cevapları orijinal veri olarak kabul edildiğinden bu sorulardan elde edilen verilerin istatistiksel analizinde parametrik olmayan testlerin kullanılması gerekmektedir (Boone ve Boone, 2012).

İstatistiksel Analiz

Araştırmada veri analizleri istatistik paket programı (SPSS) ile yapılmıştır. Karşılaştırmalı istatistikler için Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Tüm değişkenlerin ortalama ve standart sapma değerleri tanımlayıcı istatistik ile belirlenmiştir. Anketlerde ki cevaplara göre 9 soru ‘Hileyi benimsemek, Yarışma severliği benimsemek ve Adilce kazanmayı korumak’ şeklinde gruplanmış ve ortalamalar hesaplanmıştır.

Tablo 1. Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklaşıp Farklaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	Yaş	Kişi	Ortalama sıra	p
Yarışma severliği benimsemek	10-12	98	71,08	,080
	13-14	33	63,17	
	15 ve üstü	10	96,05	
Hileyi benimsemek	10-12	98	70,23	,112
	13-14	33	66,11	
	15 ve üstü	10	94,70	
Adilce kazanmayı korumak	10-12	98	74,20	,080
	13-14	33	69,33	
	15 ve üstü	10	45,10	

*p<0.01, **p<0.05

Tablo-1 incelendiğinde yaş değişkenine göre sporcuların belirlenen ahlaki tutumları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Hileyi benimsemek, yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak tutumları için p değeri 0,05 ten büyük olduğuna

göre farklılık yoktur.

Tablo 2. Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği Puanlarının Branş Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Kruskal-Wallis Testi Yapılan Sonuçları

	Branş	Kişi	Ortalama sıra	p
Hileyi benimsemek	Voleybol	88	65,41	,035**
	Basketbol	10	94,75	
	Futbol	43	76,92	
Yarışma severliği benimsemek	Voleybol	88	53,58	,000*
	Basketbol	10	72,13	
	Futbol	43	95,31	
Adilce kazanmayı korumak	Voleybol	88	70,16	,616
	Basketbol	10	82,80	
	Futbol	43	69,98	

*p<0.01, **p<0.05

Tablo-2 de ortalamalara bakıldığında voleybol altyapı sporcularının, futbol ve basketbola göre daha az hileyi benimsedikleri ve yarışma severliği benimsedikleri söylenebilir. Hileyi benimsemek ve yarışma severliği benimsemek ahlaki karar alma tutumları p değerleri 0,05 ten küçük olduğuna göre branşlar arasında anlamlı bir fark vardır. Adilce kazanmayı korumak tutumu için anlamlı bir fark yoktur.

Tablo 3. Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği Puanlarının Lisans Yılı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	Lisans Yılı	Kişi	Ortalama sıra	p
Hileyi benimsemek	1-2	101	68,88	,160
	3-4	34	72,25	
	5-6	6	99,58	
Yarışma severliği benimsemek	1-2	101	68,24	,328
	3-4	34	75,94	
	5-6	6	89,50	
Adilce kazanmayı korumak	1-2	101	69,76	,160
	3-4	34	78,88	
	5-6	6	47,17	

*p<0.01, **p<0.05

Altyapı sporcuları arasında hileyi benimsemek, yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak tutumları anlamlılık düzeyleri (p>,160-,328-,160) 0,05 ten büyük olduğundan anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Buna karşın ortalamalara bakıldığında adilce kazanmayı korumak tutumu 5-6 yıldır lisanslı sporcuların diğerlerine göre düşük

olduğu söylenebilir.

Tablo 4. Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği Puanlarının Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	Gelir Düzeyi	Kişi	Ortalama sıra	p
Hileyi benimsemek	0-1000	5	65,10	,281
	1000-2000	48	76,16	
	2000-3000	31	79,50	
	3000-4000	20	61,90	
	4000-5000	12	53,79	
	5000 ve üstü	25	67,28	
Yarışma severliği benimsemek	0-1000	5	88,00	,019**
	1000-2000	48	83,54	
	2000-3000	31	70,26	
	3000-4000	20	49,60	
	4000-5000	12	52,50	
	5000 ve üstü	25	70,44	
Adilce kazanmayı korumak	0-1000	5	71,80	,022**
	1000-2000	48	79,16	
	2000-3000	31	51,90	
	3000-4000	20	87,40	
	4000-5000	12	68,29	
	5000 ve üstü	25	67,04	

*p<0.01, **p<0.05

Tablo 4 incelendiğinde Altyapı sporcuları arasında adilce kazanmayı korumak ve yarışma severliği benimsemek tutumları için anlamlılık düzeyleri ($p<0,022-0,019$) 0,05 ten küçük olduğu için anlamlı bir fark vardır. Yarışma severliği tutumu için 0-2000 gelir düzeyi ortalaması yüksektir. Adilce kazanmayı korumak tutumu ise 3000-4000 gelir düzeyi ortalaması diğerlerine göre daha yüksektir ve anlamlı farklılık vardır. Buna karşın tabloda hileyi benimsemek ($p>0,281$) ifadesi için anlamlı bir fark olduğu söylenemez.

Tablo 5. Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği Puanlarının Sınıf Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Sınıf	Kişi	Ortalama sıra	p
Hileyi benimsemek	3-4	24	75,13	,077
	5-6	75	66,53	
	7-8	32	69,50	
	9-10	10	99,45	

Yarışma severliği benimsemek	3-4	24	63,85	,062
	5-6	75	68,61	
	7-8	32	71,92	
	9-10	10	103,15	
Adilce kazanmayı korumak	3-4	24	65,38	,006*
	5-6	75	78,09	
	7-8	32	70,58	
	9-10	10	32,65	

*p<0.01, **p<0.05

Tablo 5 e bakıldığında, Altyapı sporcuları arasında yarışma severliği benimsemek ($p>0,062$) ve hileyi benimsemek ($p>0,077$) 0,05 ten büyük olduğundan bu tutumlar için istatistiksel açıdan anlamlı bir fark yoktur. Buna karşın tabloda adilce kazanmayı korumak ($p<0,006$) tutumu için 0,05 ten küçük olduğu için anlamlı bir fark vardır. Bu fark 9-10 sınıfların, 5-6 sınıflara göre daha az adilce kazanmak istedikleri için söylenebilir.

Tablo 6. Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Cinsiyet	Kişi	Ortalama sıra	p
Hileyi benimsemek	Kız	92	68,14	,226
	Erkek	49	76,37	
Yarışma severliği benimsemek	Kız	92	61,48	,000*
	Erkek	49	88,87	
Adilce kazanmayı korumak	Kız	92	71,71	,768
	Erkek	49	69,66	

*p<0.01, **p<0.05

Sonuçlara bakıldığında yarışma severliği benimsemek tutumu için anlamlılık düzeyi (0,000) $p<0,5$ ten küçük olduğu için istatistiksel açıdan anlamlı bir fark vardır. Erkek sporcuların kız sporculara göre daha fazla yarışma severliği benimsedikleri saptanmıştır. Hileyi benimsemek ($p>0,226$) ve adilce kazanmayı korumak ($p>0,768$) anlamlılık düzeyleri 0,05 ten büyük olduğu için istatistiksel açıdan anlamlı bir farkın olmadığını göstermektedir.

Tablo 7. Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği Puanlarının Kulüp Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	Kulüp	Kişi	Ortalama sıra	p
Hileyi benimsemek	Düzce Belediye spor	81	75,34	,132
	Düzce 1907	9	85,28	
	Vakıfbank	20	58,13	
	Ekol spor	31	63,82	
Yarışma severliği benimsemek	Düzce Belediye spor	81	81,26	,000*
	Düzce 1907	9	107,11	
	Vakıfbank	20	46,95	
	Ekol spor	31	49,23	
Adilce kazanmayı korumak	Düzce Belediye spor	81	77,79	,082
	Düzce 1907	9	67,28	
	Vakıfbank	20	67,13	
	Ekol spor	31	56,84	

*p<0.01, **p<0.05

Tablo 7 incelendiğinde yarışma severliği benimsemek tutumu için ortalamalar arasında fark görülmektedir. Anlamlılık düzeyi (p<0,000) 0,05 ten küçük olduğundan kulüpler arasında yarışma severliği benimsemek için istatistiksel açıdan anlamlı bir fark vardır. Düzce Belediye Spor ve Düzce 1907 spor kulüpleri diğer kulüplere göre daha fazla yarışma severliği benimsedikleri söylenebilir. Hileyi benimsemek ve adilce kazanmayı korumak tutumları için anlamlılık düzeyleri 0,05 ten büyük olduğundan anlamlı bir fark yoktur.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Spor, asıl itibariyle bir oyun ve spor için yapılması gereken bir aktivite iken günümüzde daha çok kazanç sağlama, rekor kırma, şampiyonluklar kazanma, ünlü ve popüler olma, mensubu olduğu toplumun ya da ırkın diğer toplumlara üstünlüğünü gösterme gibi amaçlar için yapılan bir aktivite haline dönüşmüştür. Bu da sportif etkinliklerde ahlaki ve insani değerlerin ikinci plana itilmesine, ahlakdışı eylemlerin artmasına neden olmuştur.

Daha fazla para, güç ve nüfuz kazanma hırsı, spora “kazanmak için her yolu yasal gören” bir anlayışı doğurmuştur. Taraftarından sporcusuna, yöneticisinden antrenörüne kadar herkes kazanmayı hedeflemekte, yenilgiyi kabullenememektedir. Bu nedenle başkalarına kasıtlı olarak zarar veren, şefkatli ve fedakâr davranmayan bireyler ahlak kurallarını çiğnemekte ve ahlaklı davranmamaktadırlar.

Literatür incelendiğinde, sporcuların ahlaki tutumları gerçekten mühim bir konu olduğu düşünülmektedir. Araştırmada yaş değişkenine göre sporcuların ahlaki tutumları

arasındaki ilişkiye bakıldığında 6-7,8-9 lu yaşlarda daha olumlu olurken, yaşın ilerlemesiyle tutumların olumsuzlaştığı görülmüştür. Lee ve ark.(2007), hileyi ve yarışma severliği benimsemenin yaşça büyük sporcuların (15 ve üstü) yaşça küçük sporculardan (10-12) anlamlı şekilde fazla olduğunu belirtmişlerdir. Yine buna bağlı olarak Gürpınar (2014) yapmış olduğu çalışmada, hileyi ve yarışma severliği benimseme davranışının liseli ve tecrübeli öğrencilerde ortaokullu ve tecrübesiz öğrencilerden daha fazla olduğunu, yine Kaye ve Ward (2010), hilenin ikinci sınıflarda birinci sınıflardan daha fazla olduğunu büyükler kategorisinde spor yapanlarda ise küçükler kategorisinde spor yapanlardan fazla olduğunu tespit etmişlerdir. Öyleyse, sporcuların ergenliğe yaklaştıkça hileyi ve yarışma severliği benimsedikleri söylenebilir. . Bu açıdan değerlendirildiğinde sporcuların takımlarına avantaj sağlamak amacına yöneldikleri söylenebilir.

Araştırmanın katılımcıları açısından altyapı sporcularının ahlaki tutumları yapmış oldukları spor branşına göre farklılık gösterdikleri tespit edilmiştir. Buna göre, Voleybol oynayan sporcuların diğer sporculara göre puanları yüksektir. Futbol oynayan sporcuların daha düşüktür. Böyle olmasının sebeplerinde birisi basketbol ve futbolun yakın temaslı spor branşı, voleybolun ise temassız spor branşı olmasıdır. Araştırma sonuçlarına göre sporda temasın artması mücadelenin artması anlamına gelir, bu da spor ahlakına uymayan davranışların artmasına neden olmaktadır.

Lisans yıllarına göre sporcuların arasında farklılıklar saptanmıştır.1-2 ve 3-4 yıldır lisanslı olan sporcuların 5-6 yıla göre daha iyi davranışlar sergiledikleri gözlemlenmiştir. Bunun nedeni oyuncunun tecrübesi artıkça daha ahlaklı davranması beklenirken oyuncu çevreninde etkisiyle işin daha kolayına kaçmak amacıyla olumsuz davranışlar göstermektedir.

Gelir düzeyine göre altyapı sporcularının ahlaki davranışlarında değişimler vardır. Gelir düzeyi düşük olan ailelerin çocuklarının daha olumsuz davranışlar sergiledikleri saptanmıştır. Bunun nedeni ailelerin sürekli çalışmaları, çocukların eğitimi zor almaları ve ailenin verdiği ahlaki eğitimin eksikliği olabilir. Gelir düzeyi iyi olan ailelerin çocuklarının daha doğru davranışlar ortaya koydukları saptanmıştır. Sınıf değişkenine göre sporcular arasında farklılıklar vardır. 3-8 sınıfları arasında tutumların fazla değişmediği görülmüştür. Fakat 9-10 sınıflarında ahlaki tutumların değiştiği ve olumsuz olduğu saptanmıştır. Nedeni çevre etkisi ve sporcuların bu yaşlarda ben merkezli olması olabilir.

Araştırmada alt yapı sporcularının cinsiyet değişkenine göre, kız sporcuların erkek sporculara göre daha ahlaki tutum sergiledikleri söylenebilir. Weiss ve Bredemeier (1990) da erkeklerin sporda saldırganlığı daha çok kabul ettiğini ve sportmenlik dışı davranışlara daha yatkın olduklarını belirtmişlerdir. Bunun nedeni kız sporcuların temasın fazla olmadığı sporları tercih etmesi, erkeklerinde tam tersi yakın teması tercih etmesidir. Ayrıca kız sporcular kurallara daha dikkat ederler. Koul (2012), çalışmada hileye olan eğilimin erkeklerde kadınlardan daha fazla olduğunu sonucuna ulaşmıştır. Ponseti ve ark. (2012), hile ve yarışma sevme durumunu kabul etmenin erkeklerde kadınlara oranla daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir. Dolayısıyla bu sonuçlara bakıldığında kızların hileyi ve yarışma severliği benimsedikleri, adilce kazanmayı daha çok benimsediklerini göstermektedir.

Bu araştırmada ki veriler sonucunda altyapı sporlarında ahlaki karar alma tutumları yaş, branş, lisans yılı, gelir düzeyi, sınıf, cinsiyet ve kulüp türüne göre anlamlı olarak farklılık göstermektedir. Spor oyunlarında meydana gelen yanlış tutumlar hususunda altyapı sporcuları bilinçlendirilmelidir. Altyapı sporlarında gençlerin ahlak eğitimini alması gerekmektedir. Sporun sporculara ahlaki değerlerin verilmesinde altyapılarda bir araç olarak kullanılması gerekmektedir. Bu konuda aile, antrenör ve yöneticilere büyük sorumluluklar düşmektedir.

Neticede altyapılarda spor ahlakının oluşturulması; zor ve güç olabilir ama spor ahlakının oluşturulması gelecek nesillerinde ahlakının doğru olması demektir. Sürdürülebilir bir yol olduğunu bilen, içselleştiren ve cesareti gösteren sporcular ile onları destekleyerek onlara imkan sağlayan yönetimlere ve antrenörlere ihtiyaç vardır

Altyapı sporlarında ahlaki karar alma ölçeği soru maddelerinin ve değişkenlerinin istenen özelliklerde olması, bu ölçeği Türkiye’de araştırmacıların genç ve altyapı sporcularının spor ortamındaki ahlaki karar alma tutumlarını belirlerken kullanılabilir.

KAYNAKLAR

- Adiloğulları, B. (2008). Çocuk Tribünü Uygulamasının Çocuklar ve Futbol Taraftarları Üzerine Etkisi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Boone, H.N. ve Boone, D.A. (2012). Analyzing Likert data. *Journal of Extension*, April, V.50, N.2.
- Cevizci, A. (2000). Felsefe Terimleri Sözlüğü, Paradigma Yay., İstanbul.
- Doğal, B. (2007). Spor Sosyolojisi ve Uygulamalı Spor Sosyolojisine Giriş, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Durusoy, F. (1991). Spor Ahlakı Doping Sorunu, Türk Alman Kültür Diyaloğunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu, Maya Matbaası, İstanbul.
- Ekici, S., Öntürk, Y. ve Karafil, A.Y. (2016). Analysis on basic psychological needs of the students studying in higher education institutions offering sports education Spor eğitimi veren yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin temel psikolojik ihtiyaçlarının incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 3885-3894.
- Erdemli, A. (1996). İnsan Spor ve Olimpizm, 1. Baskı, Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Erdem H. (2003). Ahlak Felsefesi, Hü-er Yay. Konya.
- Gürpınar, B. (2014). Altyapı Sporlarında Ahlakı Karar Alma Tutumları Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması: Bir Türk Örneğinde Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Eğitim ve Bilim*, 39(176), 405-412.
- Kaye, M. P. ve Ward, K. P. (2010). Participant-Related Differences İn High School Athletes' Moral Behavior. *Athletic Insight: The Online Journal of Sport Psychology*.
- Koul, R. (2012). Multiple motivational goals, values, and willingness to cheat. *International*

Journal of Educational Research.

- Lee, M. J., Whitehead, J. ve Ntoumanis, N. (2007). Development of the attitudes to moral decision- making in youth sport questionnaire (AMDYSQ). *Psychology of Sport and Exercise*, 8(3), 369-392.
- Loland, S. (1998). Fair play: historical anachronism or topical ideal? In: *Ethics and sport*. Ed: McNamee, M. J. ve Parry, S. J. London and New York: Routledge. (pp. 79-103).
- Lumpkin, A., Stoll, S. K. ve Beller, J. M. (2003). *Sport ethics: Applications for fair play*. 3rd ed. McGrawHill.
- İnal, N. (2003). *Beden Eğitimi ve Spor Bilimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Özer, K. (1990). *Sporda Eğitim ve Öğretim*”, Spor Şurası Bildirileri, Başbakanlık GSGM Yayını, Ankara.
- Ponseti, F. J., Palou, P., Borràs, P. A., Vidal, J., Cantalops, J., Ortega, F., Boixados, M., Sousa, C., Garcia-Calvo, T. ve Garcia-Mas, A. (2012). El Cuestionario de Disposición al Engaño en el Deporte (CDED): su aplicación a jóvenes deportistas. *Revista de Psicología del Deporte*.
- Sezen Balçıkanlı, G. (2009). *Profesyonel Futbolcuların Fair Playe Yönelik Davranışları ile Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki*, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Yıldıran, İ. (2002). *Fair Play Kapsamı, Türkiye’deki Görünümü ve Geliştirme Perspektifleri*, 7. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, Antalya.
- Weiss, M. R. ve Bredemeier, B. J. L. (1990). Moral development in sport. *Exercise and sport sciences reviews*, 18(1), 331-378.
- Zelyurt, M. K., & Şaşmaz Ataçoğlu, M. (2014). Bir çalışma alanı olarak amatör futbol: Amatör futbolcuların çalışma süreçleri üstüne bir alan araştırması. *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 338-356. doi: 10.14687/ijhs.v11i1.2788
- Zelyurt, M.K., Şaşmaz Ataçoğlu, M. (2016). Problems of Amateur Football: A Qualitative Methodo-logical Review. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(4), 1421-143.
- Zaichkowsky, Ld. & Baltzell, A. (2001). *Arousal and Performance*. Der. Rn Singer, Hj Hansenblas Ve C Janelly. *Handbook Of Sport Psychology* (2nd Ed.), New York: Wiley, 319-334.